

Megmentett műkincsek 2005

A Papír-bőr és textil-bőr szakirányon végzett tárgyrestaurátorok diplomamunka kiállítása a Magyar Nemzeti Múzeumban
2005. június 24 – szeptember 15.

A hagyományosan 1996 óta évente megrendezésre kerülő kiállítás a Magyar Képzőművészeti Egyetem Restaurátorképző Intézetében idén végzett hallgatók által diplomamunkaként restaurált műtárgyakat mutatja be. A restaurátorképzés egy része, nevezetesen a tárgyrestaurátorok oktatása az Egyetem és a Magyar Nemzeti Múzeum együttműködésében folyik, azonban 2002 óta a festő és szobrászrestaurátorok munkái is kiállításra kerülnek, szemléltetve ezzel, hogy a képző- és iparművészet, vagyis tárgyi örökségünk egész körének helyreállítása egységes etikai elveket igényel.

Az idén nyolc hallgató végzett a Papír-bőr Szakirányon. A festményeken és szobrokon kívül kiállított műtárgyak a japán napernyőtől a kriptából előkerült bőr cipőig széles skálán mutatják be, mi mindenhez kell értenie, mi minden kerülhet egy restaurátor kezébe. A tárgyak között egyházi és világi rendeltetésű egyaránt megtalálható.

A kiállított tárgyakat kiegészítő tablók írásos anyaga rövid áttekintés után a restaurálás előtti állapotáról és az elvégzett munka lépéseiről számol be. Mindezt az érdeklődők fotódokumentáción is nyomon követhetik.

A kiállításon szereplő legkorábbi darabok a 16. századból származó német nyomtatott könyvek. A lipcei nyomdában készült könyv a Pannonhalmi Bencés Apátság Könyvtárának, a másik az Országos Széchényi Könyvtár tulajdona. Az elvégzett beavatkozások a tárgyak állapotából adódóan további károsodásuk megakadályozását, valamint a könyvtestek újrafűzése által kutathatóságuk biztosítását szolgálták.

A papíralapú tárgyak sorába tartozik Bécs város térképe, mely a szombathelyi Savaria Múzeum gyűjteményéből került a végzős restaurátor kezébe. A 19. századi litográfia a nem megfelelő tárolási körülmények miatt erősen károsodott. Az eredeti, szelvények melletti hajtá-

sokon kívül, a szelvényeket megtörve, a harmadára hajtották össze. A megújult térkép laponként, az erre a célra készült mappában nyert elhelyezést.

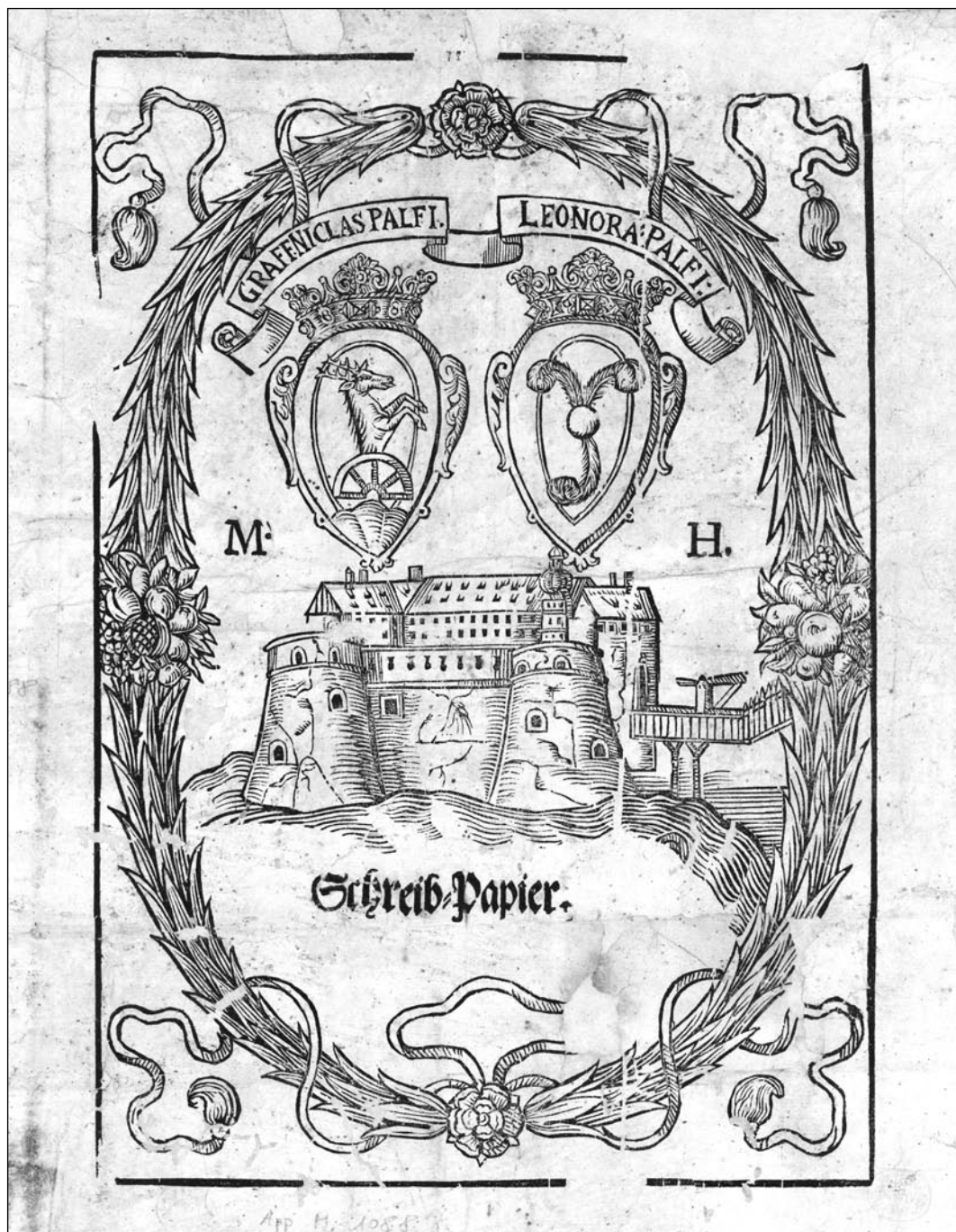
Az Országház belső terének kialakításához készült az a 19. századi díszítőfestészeti terv, melyet a budapesti Róth Miksa Emlékház őriz. A tisztítás, szakadozott részek ragasztása és a terv jó minőségű papírral való kiegészítése után megerősítésként a hátoldal felől japánpapír kasírozást kapott a tárgy.

A térképeken, rajzokon, könyveken kívül számtalan tárgy készült az idők során és napjainkban is papírból. Ilyen például az a 18. századból származó legyező, melynek műves festése szinte képzőművészeti alkotás. Az Iparművészeti Múzeum tulajdonában lévő műtárgyon, a papír alapanyagon kívül – alkotója – elefántcsontot, gyöngyházat, valamint réz betéteket is alkalmazott.

Az összetett papíralapú tárgyak sorába tartozik az az asztali földgömb, mely 1939 körül, a Magyar Földrajzi Intézet Rt. kiadásában készült. Érdekessége, hogy a II. világháború kitörését közvetlenül megelőző politikai határokat ábrázolja.

A Néprajzi Múzeum Gyűjteményéből került restaurálásra egy 19. századi bambuszból és papírból készült japán napernyő. A fedőpapír tisztítása, kasírozása cikkenként történt. A merevítő pótlása az eredetihez híven bambuszból készült, a váz újrafűzését lencérnával, a hiányok retusálását vízfestékkel oldottuk meg.

A 19. század elején készült az a – ma a Postamúzeum tulajdonában lévő – díszes kivi-telezésű, 12 darab fényképpel együtt megőrzött Fotótartó mappa, mely egykor reprezentációs célokat szolgált. A bőrborítású tárgy két, hosszanti oldalon összeasztott táblából és három behajtható fülből áll, belül papírral és textillel bélelték.

XVII. századi fametszetes rizsmacimke (Pálfi gróf és neje címere)

A kiállításról és a tárgyrestaurátor képzésről felvilágosítást ad:

Kovács Petronella a MKE Tárgyrestaurátor Szak vezetője,
Csák Zsuzsanna tanulmányi előadó.
Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest,
Könyves Kálmán krt. 40. Tel.: 323-1423

(Az itt idézett ismertető megjelent a Múzeumi Hírlevél 2005. július-augusztus számában. A beszámolóból a papír-bőr szakirányra vonatkozó részeket vettük át.)

A Papír-bőr szakirányon végzett hallgatók

Bakonyi Viktória: 1939 körül készült asztali földgömb restaurálása
Brenner Róza: XVIII. századi festett legyező restaurálása

Czigler Zsófia: XVI. századi lelki kalauz restaurálása a Pannonhalmi Bencés Apátság Főkönyvtárból

Gereben Zsófia: XIX. századi litografált térkép restaurálása

Lökkös Mónika: Japán papír napernyő restaurálása

Nemes L. Ágnes: XVI. századi nyomtatott, bőrkötéses könyv restaurálása

Puskás Katalin: XX. század elején készült fotótartó mappa restaurálása

Sipeki Zoltán: Az Országházhoz készült díszítőfestészeti terv restaurálása

A XVII. századi fametszetes rizsmacímke egy kötéstáblából került elő. (ld. előző oldal)

Részletes leírását a következő számban fogjuk közreadni.

Ádám Ágnes

Szakirodalmi csemegék az elmúlt századokból

Tallózás folyóiratokban

15. rész

A múlt század elején megjelent folyóiratcikkekben ismét a papír leleményes felhasználását láthatjuk, illetve a papírkészítés nyersanyagának sokféleségét:

Papírból készült jégzacskók. *A legujabban igen tartós jégzacskókat sikerült készíteni s valószínű, hogy azok a kautschukból készületeket ki fogják megelőzni szorítani a forgalomból. Az új jégzacskókat erre a célra külön készített papírból csinálják s a mellett, hogy súlyuk sokkal kisebb a kautschukénál, még avval a nagy előnnyel is bírnak, hogy azoknál jóval olcsóbbak.*

(*Magyar Erdész*, 4. 12. sz., 1904. szept. 15. 215. p.)

Ezek a jégzacskók szolgáltak tehát akkoriban hűtőtasakként vagy hűtőtáskaként.

A Szakirodalmi csemegék 4. részében már felbukkant 1885-ben a tőzeg (turfa) mint a papírkészítés nyersanyaga. A Magyar Erdész 1904-ben szintén erről ír:

Turfa-papiros. *A turfát célszerűen lehet felhasználni papiros gyártására, ha a turfában levő elemi szálakat a sok rátapadt pizsok-rétegtől megszabadítjuk. Ez a tisztítás azelőtt mindig nagyjából kémiai úton történt, alkáliákban való főzés stb. által. Ujabban egy tisztán mechanikai módszer van, melynek segítségével szintén felbontható és tisztítható a turfacsomókban levő szálak termény. Az eljárás két műveletből áll, t. i. mosásból és az ezt követő csomóbontásból. A mosásnál kavaró szerkezetek súrolják az anyagot úgy, hogy ezáltal egyrészt a pizsokrészekről szabadul s már részben a csomók is bontatnak. A tökéletes csomóbontás egy olyan készülékben*

történik, melyben az anyag sokszorosán rövid ideig tartó összepréselésnek van kitéve, miáltal a szálás termények sokszoros kisajtolása és újra való duzzadása folytán a csomóbontás teljesen elérhető. Az így nyert durva foszlat azután egy finomabb foszlatóra, tulajdonképpen bontóra kerül, melynek berendezése az előbbivel egyezik. A surolás, őrlés és préselést addig folytatják, míg finom foszlatokat kapnak, melyet a szokásos módokon dolgoznak fel papirossá.

(Magyar Erdész, 4. 18. sz., 1904. dec. 15. 323. p.)

Szakmai berkekben vitatkoztak is azon, hogy ez az új nyersanyag megfelelő-e:

Új anyag a papír előállítására. A minap jelentette egy angol folyóirat, hogy egy amerikai gyárosnak, Mr. Calendernek, sikerült tőzegtől papírt előállítani. Egy ír papírgyáros kétségbevonta e papír jóságát. Erre az amerikai bebizonyította, hogy az ő gyárában magában több papír készül tőzegtől, mint Irland papírgyárában összesen és hogy tartósságra és jóságra messze felülmúlja a tőzeg-papír a rongyból előállított papirost.

(Magyar Erdész, 5. 9. sz., 1905. aug. 1. 158. p.)

Akik szeretik a whiskyt, azok viszont örülhetnek annak, hogy a papírgyártás mellett még whiskygyártásra (szűrésre) is maradt tőzeg elegendő, akár Írországból, akár a világ más pontján.

Papiros ablaktáblák rizspépből. Egy font rizsliszt feloldandó egy liter vízben és ezen folyadékhoz, folytonos keverés közben, annyi forró vizet öntünk, hogy az egész anyag tapadó péppé sűrűsödjék. E rizspép a papirost oly keménnyé teszi – különösen mert nedves idő alkalmával sem oldódik fel – hogy az üveggel is kiállja a versenyt.

(Magyar Erdész, 5. 5. sz., 1905. jún. 1. 94. p.)

A papirosország. A mi korunkat szokták nevezni a papiros korszakának, már

pedig ha így van, akkor csak természetes, hogy Japánországnak nagy szerepe van ennek a korszaknak a történetében. Mert a papirosország Japánország. Sehol a világon nem csinálnak annyi és olyan tökéletes papirost és sehol sem használják a papirost annyi mindentféle célra, mint Japánországban. A japán papiros finomság, tartósság és használhatósága, sokfélesége dolgában páratlan az egész világon. A japán ember vékony papirossal burkolja belülről a háza falát és ez az áttetsző, vékony papiros, amely olajjal van átitatva, esőálló és tartósabb, mint a bőrkárpit. E mellett roppant olcsó. A japán teherhordók esőköponyuge mind ilyen olajos papirosból készült és egy ilyen egész köpenyegre való „szövet” negyven fillérbe kerül. Ilyen olajos papirosból csinálnak esőponyvát és zsákot is. Drágább de gyönyörű papiros, nem írásra, hanem ipari célokra való a sabu-gami papiros, a mely olyan vastag, mint a bárszony, teljesen átlátszó és szinte elpusztíthatatlanul tartós. Ennek a készítésének a titkát sehol sem ismerik csak Japánországban. Abroszt, asztalkendőt, tárcát és mindenféle ernyőt készítenek belőle. A japán papirosnak minden fajtájában jellemző tulajdonsága, hogy roppant könnyű, igen szép a színe és a nagy rugalmassága mellett is nagyon puha.

(Magyar Erdész, 5. 12. sz., 1905. szept. 15. 209. p.)

A sabu.gami papír készítésének titkát ma sem könnyű megfejteni, de a japáni papirosról ezt írja a Révai nagy lexikona: *Japánban háziiparilag készült papiros, amely rendkívüli szívósságát s szilárdságát a gyártásához felhasznált anyagok: gampi, kodzon, micsumata hosszú s vékony sejtjeinek köszöni. Minősége felülmúlja a legjobb lenpapirost s ez az oka annak, hogy Japánban papirossal helyettesítik a ruhaszöveteket, sőt a bőrt is.* (Révai nagy lexikona, Bp. 1914. 10. k. 795. p.)

De ha visszaemlékezünk rá milyen szenzációnak hatott a nem szótt termékből készült asztal- és ágynemű a múlt század közepe táján, rá kell jönnünk, hogy semmi sem új a Nap alatt.

Ugyanez vonatkozik a következő témára is. Talán a Tetra Pak csomagolás őseivel találkoztunk?:

Tej papiros-palackokban. New York környékén egy nagy tehenészettel rendelkező gazda tejszállítmányait ezentúl nem üvegpalackokban, hanem papirtartályokban küldi szét. Ugy a régi, mint az új palackokat a kísérleti állomás megvizsgálta s azt tapasztalta, hogy az üvegpalack (fémkupakkal) több káros baktériumot tartalmazott, mint ezen új papír-palack, hol a belső bepiszkítás a legkisebb mérvre csökkent. A papírpalackok vastagabb fatartalmu lemezpapírból készülnek: kupalakuak, a fenék kétszeres vastagságu. A palack oldala a nyílás fölé helyezett, 1½ métermázsa sulyu nyomást kibír. A dugók is papírból készülnek. A papírpalackokat a tejtartalommal 100° -nál sterilizálják. A feltaláló állítása szerint a tej két nappal tovább eltart a papírpalackban, mint az üvegből készült tartályban. ¼ liter ürtartalmu tejespalack papírból 60 gr-t, üvegből 800 gr-t nyom. A papirtartály az üvegpalack árának ötödébe kerül, ez oly kis költség, hogy a papírpalack használat után mint értéktelen tárgy eldobható. A kérdés csak az, nem fejlődnek-e baktériumok az átlátszatlan palackban, mert az élősdiek a sötét helyen könnyen szaporodnak.

(Magyar Erdész, 5. 13. sz., 1905. okt. 1. 223. p.)

Feltűnt tehát az eldobható csomagolás, vagy a folyadékcsomagoló karton fogalma is. Vajon mit csináltak az így keletkezett hulladék-papírral?

A papíripari szakembereken kívül a háborút megélt generációk és a szegény sorsú emberek is mindig jól ismerték a papír hőszigetelő tulajdonságát és ha lehetett, mindig ki is használták. Példa erre a következő cikk is:

Papírmellény a hideg ellen. Tudvalevőleg már régóta foglalkoznak azzal az eszmével, hogy a nyári elviselhetetlen hőség ellen jó lenne papirosruhában járni. Az eszmét egy francia valósította meg, és mivel célszerűnek bizonyult utánczókra is akadt. Anglia tovább megy egy lépéssel és ha a párisiak a papirosból készült ruhát a hőség ellen használják, Crabbe londoni szabó ugyanazt a tél hidege ellen tartja célszerű védelmi eszköznek. Legutóbb ugyanis szabadalmat kért egy hideg ellen szolgáló, papirosból készült mellényre, amely olyan könnyű, hogy egy levélborítékban mint értéknélküli minta küldhető. A mellény az anyagára való tekintettel rendkívül olcsó és valóban megfelel e célnak, mert a szövemellény alá huzva, rendkívül meleget tart.

(Magyar Erdész, 5. 21. sz., 1906. febr. 1. 386. p.)

T. ZS.

Hagyományos papirusz a mai Egyiptomban

A papirusz nemcsak a múlt öröksége, hanem a mai Egyiptom fontos kulturális tényezője.

Készítése a hagyományos módszerekkel történik. A learatott „szent növényt” olyan hosszú csíkokra vágják, amilyen méretű „papírt” terveznek. Kétféle papiruszt készítenek: világos és sötét színűt. A világosat 1 hétig áztatják vízben, a sötétet 2 hétig, majd 1 hónapig napfényen tartják. A fölösleges víz egy részét szótt termék segítségével távolítják el, majd a papiruszt két kartonlemez közé teszik, és présben víztelenítik. Vegyszert nem használnak, mert maga a termék cukortartalma tartja össze a csíkokat, rétegeket.

A kész papiruszt óvatosan összetekerik és gyakran kézi festéssel ellátva értékesítik a turistáknak.

Forrás: Södra-Response 1, 24 (2005)

P. É.